

**Onderwerp**

Stand van zaken netwerk Flevolandse Energieagenda (FEA)

Registratienummer

2480707

Datum

8 oktober 2019

Afdeling/Bureau

SENB

Kern mededeling:

Op 28 augustus 2019 hebben uw Staten tijdens de integrale commissie aangegeven graag een stand van zaken te ontvangen over het netwerk Flevolandse Energieagenda. Via deze mededeling informeren wij u hierover.

Mededeling:**Achtergrond**

De Flevolandse Energieagenda (FEA) is in het voorjaar van 2018 getekend door 20 partijen (zie bijlage 2490437). Hiermee onderschreven zij een gezamenlijke ambitie en manier van samenwerken met als doel de Flevolandse energietransitie te versnellen. Sindsdien is het netwerk uitgebreid met 8 partners en zijn er tal van activiteiten georganiseerd.

Openbaarheid

Openbaar

Portefeuillehouder

Fackeldey, J.A.

Ter kennisname aan PS en
burgerleden

Deze Energieagenda was het resultaat van een proces dat in 2016 is opgestart naar aanleiding van het coalitieakkoord 2015-2019 om, parallel aan de ontwikkeling van de omgevingsvisie, te starten met een 'coalition of the willing' om gezamenlijk de schouders onder de energietransitie te zetten. In dezelfde periode trad ook een nieuw kabinet aan met een zeer ambitieuze agenda op het gebied van klimaat en energie. Ten tijde van het opstellen van de FEA is daarom afgesproken aan te sluiten bij de doelstellingen van het kabinet, te weten 49% CO₂-reductie in 2030 en nagenoeg 100% CO₂-reductie in 2050.

In het landelijke coalitieakkoord is verder afgesproken om toe te werken naar een landelijk Klimaatakkoord dat via een bottom-up proces tot stand moest komen. Hieruit zijn de regionale energiestrategieën (RES) per regio ontstaan. In het RES-proces ligt de focus op 3 onderdelen, namelijk de producten die moeten worden opgeleverd (Startnotitie, concept-RES, RES 1.0, etc), het borgen van de RES in omgevingsbeleid en het ontwikkelen van samenwerking in de regio. Dat laatste doen we in Flevoland via de Flevolandse Energieagenda.

FEA richt zich op het ontwikkelen, uitbreiden, inspireren en stimuleren van het netwerk. Het zijn immers deze partijen die de energietransitie werkelijk gaan realiseren. Door kennis te delen en nieuwe verbindingen te organiseren kunnen we partijen bij elkaar brengen en de transitie versnellen.

Stand van zaken

Sindsdien is het netwerk uitgebreid van 20 naar 28 partners (zie bijlage 2487549). Er worden regelmatig evenementen en netwerkbijeenkomsten georganiseerd met als doel om het netwerk te voeden met de juiste kennis en inspiratie (zie bijlage 2487566). De dagelijkse coördinatie van het netwerk wordt door de provincie opgepakt middels een programmamanager.

De partners werken daarnaast momenteel intensief mee aan de Regionale Energiestrategie (RES) en verkennen met elkaar de mogelijkheden tot samenwerking voor thema's zoals waterstof. De verwachting is dat het aantal projecten en samenwerkingen verder gaat stijgen dankzij het netwerk.

In de intentieverklaring van de FEA is een uitvoeringsstrategie geformuleerd op basis van een vijftal inhoudelijke sporen. De provincie heeft diverse maatregelen en instrumenten ontwikkeld om hieraan bij te dragen:



Maatregel/ instrument	Korte stand van zaken
Expertisecentrum Energie Flevoland (EEF)	EEF is volledig operationeel sinds maart 2019. Sindsdien zijn 119 initiatieven bijgestaan met kennis en capaciteit en heeft EEF opdracht gegeven voor 10 energiescans bij sportverenigingen. Ook is er een kennisplatform in de maak.
Energieloket Flevoland	De Natuur en Milieufederatie Flevoland (NMFF) heeft dit jaar extra subsidie gekregen om het Energieloket verder voor te bereiden op de groeiende informatiebehoefte. In 2017 werden er 451 adviezen verstrekt, tegenover 2844 in 2018. De verwachting is dat het aantal adviezen dit jaar boven de 8.000 uitkomt.
Bewustwordingscampagne	Het campagneteam wordt midden oktober definitief geformeerd. Het streven is om de uitvoeringsstrategie dit jaar nog rond te hebben. Begin 2020 wordt de campagne gelanceerd.
Subsidieregeling: Van asbest naar duurzaam dak	De regeling kende een vliegende start op 1 april 2019. In de eerste drie maanden zijn 116 aanvragen ingediend. Daarom is het budget voor 2019 reeds verhoogd. De regeling heeft tot nu toe bijgedragen aan het installeren van zonnepanelen goed voor 8,7 miljoen WP geïnstalleerd vermogen.
Subsidieregeling: Bevordering initiatieven energietransitie	De subsidie is gedurende 2019-2020 opengesteld over 5 tranches. De eerste tranche is op 31 mei gesloten. Er zijn in deze tranche 5 aanvragen ingediend. In 2019 is nog een tranche waarin initiatiefnemers aanvragen kunnen indienen. Deze is opengesteld op 16 augustus en loopt tot 31 oktober 2019. Aan het einde van het jaar volgt een evaluatiemoment.
Werkgroep Bedrijven en Instellingen	De werkgroep is aan de slag met een stimuleringsaanpak voor bedrijven en is tevens benoemd tot bouwsteen in het RES proces, zodat het een plek krijgt in de Flevolandse concept-RES.

In september 2019 is de website www.fea.nl gelanceerd met als doel om het netwerk en diens partners op de kaart te zetten en te laten zien wat er al gebeurt in Flevoland op het gebied van duurzame energie. Daarnaast is via het online platform Slack een pilot gestart om een netwerk rondom waterstof te faciliteren.

Toekomst

FEA concentreert zich nu op de ontwikkeling van het netwerk, zowel als het gaat om nieuwe partners als aan het verstevigen van de inhoudelijke verbindingen. Ondertussen werken de partners aan hun eigen doelstellingen. Via het netwerk kunnen ook zij ook inspiratie en kennis op doen die hun eigen, of gezamenlijke, projecten verder kunnen brengen.



Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Overzicht evenementen FEA 2019 - 2020	2487566	Ja
Intentieverklaring - Flevolandse Energieagenda	2490437	Ja
Overzicht partners Flevolandse Energieagenda_okt2019	2487549	Ja

Ter inzage in de leeskamer

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)

Overzicht evenementen FEA - 2019 en 2020

Dit is een overzicht van de bijeenkomsten die door de provincie georganiseerd worden voor het netwerk. De partners organiseren zelf ook veel evenementen. Op www.fea.nl vindt u het complete overzicht.

2019

Datum	Evenement
28 januari	Diner Pensant – ambities in de RES
11 maart	Inspiratiereis – naar Binnen, naar Buiten en naar de Toekomst
11 maart	Lezing Diederik Samsom – de Gewone Verbouwing
27 juni	Werkconferentie RES
11 september	Snelkookpansessie – bewustwordingscampagne energietransitie
16 september	Diner Pensant – Flevoland in beweging krijgen
November of december - datum volgt	Werkbezoek Waterstof (Entrance)
14 november	Werkconferentie RES
December - datum volgt	FEA café – de mogelijkheden voor energie-opslag

2020

Datum	Evenement
Half januari – datum volgt	Nieuwjaarsborrel (RES/FEA)
8-9 januari	Inspiratiereis naar Energy Island Goeree Overflakkee
Maart - datum volgt	Lezing – FEA café



INHOUDSOPGAVE

Intentieverklaring
Flevolandse Energieagenda **p. 3**

1 Inleiding **p. 4**

2 Samenwerking op
regionale schaal **p. 6**

3 Onze ambitie: in 2050 is Flevoland
CO₂-neutraal **p. 8**

4 Inleiding **p. 4**

5 Uitvoeringsstrategie **p. 12**

- 5.1 Kenmerken van de aanpak 12
- 5.2 Uitvoeringsprogramma
Nieuwbouw woningen 13
- 5.3 Uitvoeringsprogramma
Bestaande woningen 14
- 5.4 Uitvoeringsprogramma
Bedrijven en instellingen 15
- 5.5 Uitvoeringsprogramma
Ruimte voor energie 16
- 5.6 Uitvoeringsprogramma
Goede voorbeeld 17

6 Governance **p. 18**

7 Communicatie **p. 20**

8 Financiën en inzet
van capaciteit **p. 8**



INTENTIEVERKLARING FLEVOLANDSE ENERGIEAGENDA

Partijen hebben de Kopgroep Energie gevormd waarin het belang van de energietransitie in Flevoland wordt onderschreven en die de kansen die samenwerking hierin biedt wil verzilveren. De volgende partijen nemen deel:

- Alliander;
- DE-on;
- gemeenten Almere, Dronten, Lelystad, Noordoostpolder, Urk en Zeewolde;
- Energie regio;
- HVC;
- Natuur- en Milieufederatie Flevoland;
- Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek;
- Oost Flevoland Woondiensten;
- Provincie Flevoland;
- Uneto-Vni;
- VNO-NCW Midden;
- Wageningen University & Research;
- Waterschap Zuiderzeeland;
- Woonpalet.

De partijen verbinden zich aan de landelijke ambitie om toe te werken naar een CO₂-neutrale energievoorziening in 2050 en willen hiermee een volwaardige

bijdrage leveren aan de landelijke doelstellingen voor CO₂-reductie. De partijen willen daarvoor een goed afgestemde aanpak ontwikkelen, passend bij de eigen draagkracht en mogelijkheden, op de terreinen waar de regionale partijen het meeste effect kunnen sorteren: de gebouwde omgeving (nieuwbouw, bestaande bouw en bedrijven) en het bieden van ruimte voor duurzame energieopwekking. Onderkend wordt dat integraliteit in beleid en uitvoering meerwaarde biedt, zoals bijvoorbeeld in wijk- en gebiedsplannen.

Hiertoe hebben genoemde partners besloten om een gezamenlijke energieagenda te ontwikkelen. Doel van de Flevolandse Energieagenda is tot afstemming van prioriteiten en acties te komen, om zo gezamenlijk een hoog ambitieniveau en groot realisatievermogen te realiseren.

Partijen komen het volgende overeen:

1. Partijen onderschrijven de kansen die samenwerking biedt en zullen de samenwerking zo goed als mogelijk zoeken;
2. Partijen hebben de ambitie om uitvoering te geven aan de landelijke doelstelling voor de energietransitie en hebben deze vertaald naar uitvoeringssporen zoals beschreven in de Flevolandse Energieagenda;

in de volgende fase stellen partijen een concreet uitvoeringsprogramma op. Elke partij zal zijn bijdrage aan het uitvoeringsprogramma specificeren, passend bij de eigen doelstellingen, mogelijkheden en lokale karakteristiek;

3. Elke partij geeft aan op welk vlak nadere afstemming met andere partijen noodzakelijk of gewenst is. Partijen spreken af elkaar te ondersteunen (kennisdeling, afstemming, etc.) in beleids- en planontwikkeling en concrete aanpakken.

De Energieagenda is een voortrollende agenda. De energietransitie vraagt om een flexibele aanpak, vanwege nieuwe technologische en economische ontwikkelingen, nieuw rijksbeleid, nieuwe partners, etc. De Energieagenda zal dan ook op regelmatige basis worden geactualiseerd.

Nieuwe partijen (publiek en privaat) die willen en kunnen bijdragen aan de ambities worden uitgenodigd aan te sluiten bij de Energieagenda.

INLEIDING

Flevoland¹ heeft een voorloperspositie in de energietransitie in Nederland. Met name op het gebied van de productie van duurzame energie levert Flevoland een omvangrijke bijdrage aan de verduurzaming van de energievoorziening. In Flevoland wordt anno 2017 20% van de energiebehoefte duurzaam opgewekt. Ten opzichte van het referentiejaar 1990 is een reductie van de CO₂-uitstoot van 2% gerealiseerd. Ofschoon hiermee de stijgende trend is doorbroken, is het huidige beleid en de huidige maatregelen volstrekt onvoldoende om de doelstellingen te behalen (zie afbeelding 1).

De opgave is dan ook bijzonder groot:

- Met het klimaatakkoord van Parijs (december 2015) heeft Nederland afgesproken om de CO₂-uitstoot met 95% terug te brengen. Hierbij draagt Nederland bij aan het doel om de temperatuurstijging van de aarde te beperken tot onder de 2 graden Celsius en een balans te bereiken tussen de uitstoot en vastlegging van broeikasgassen;

- De Nationale Energieagenda van het Rijk (december 2016) geeft de energietransitie een extra impuls: in 2050 moet Nederland aardgasvrij zijn. In het Regeerakkoord² is aangegeven dat we in 2030 49% van de CO₂-doelstelling gehaald moeten hebben, de inzet is zelfs 55%.

IPO, VNG en UvW hebben in hun reactie op het regeerakkoord aangegeven “dat de energietransitie juist in de regio van de grond komt door een nauwe samenwerking tussen decentrale overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen. In het regeerakkoord wordt daarom terecht gesproken over regionale afspraken over verduurzaming van de gebouwde omgeving³”.

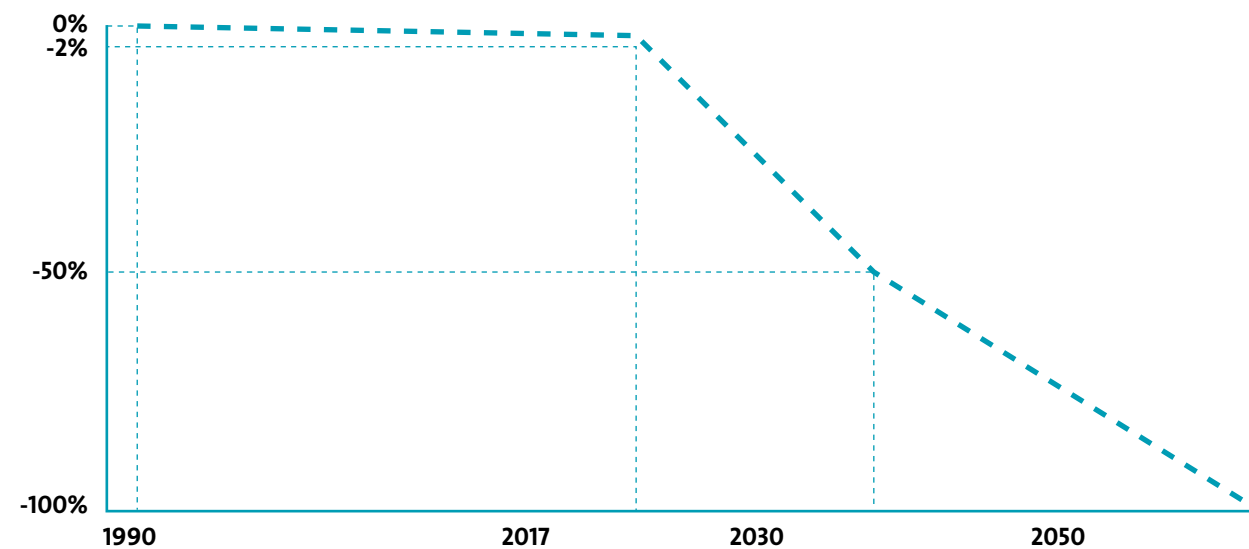
In het verlengde hiervan is in Flevoland de Flevolandse Energieagenda opgesteld. Doel van deze Energieagenda is tot afstemming van prioriteiten en acties te komen om zo gezamenlijk in te zetten op een hoog ambitieniveau en een groot realisatievermogen te ontwikkelen.

¹ ‘Flevoland’ staat in deze agenda voor het geografische gebied. Met ‘provincie Flevoland’ bedoelen we de provinciale organisatie.

² Vertrouwen in de toekomst, 10 oktober 2017.

³ Partijen pleiten er overigens voor dat het rijk voldoende financiering beschikbaar stelt om de ambities waar te maken.

AFBEELDING 1: Realisatie en ambitie CO₂-reductie



SAMENWERKING OP REGIONALE SCHAAL

Alle partners in de voorliggende Flevolandse Energieagenda werken reeds op hun eigen wijze aan de energiestrategie, in verschillend tempo en met verschillende prioriteiten en lokale partners. De Energieagenda komt dan ook niet in de plaats van de lokale initiatieven: voor veel projecten ligt juist de kracht in de lokale aanpak. Het adagium is: lokaal wat lokaal kan, regionaal waar dat meerwaarde heeft.

Die meerwaarde zien we op de volgende terreinen:

- leren van elkaar;
- afstemmen en ondersteunen;
- benutten van schaalvoordelen;
- gebruik maken van gebiedskarakteristieken.

Leren van elkaar

Partijen hebben verschillende snelheden en aanvlieg-routes in het vertalen van de energietransitie naar concreet beleid en oplossingen. Door kennis en ervaring te delen wordt voorkomen dat het wiel telkens opnieuw wordt uitgevonden. Te denken is bijvoorbeeld aan het realiseren van aardgasvrije wijken of het opstellen van warmte- en energieplannen op wijkniveau. Een flinke opgave waar enkele gemeenten reeds de nodige ervaring mee hebben opgedaan. Ook hebben partijen (bv. HVC, Alliander, Natuur- en Milieufederatie Flevoland, Omgevingsdienst Flevoland

& Gooi en Vechtstreek, WUR en VNO-NCW) buiten Flevoland activiteiten, die kennis en ervaring opleveren die in Flevoland ingezet en gedeeld kunnen worden.

Praktische toepassing hiervan vinden we ook in de maatregel 'Goede voorbeeld' waarin lokale partijen afspreken om opgedane ervaringen met de verduurzaming van onder meer de eigen gebouwen en mobiliteit beschikbaar te stellen aan de anderen. Dit kan ook betrekking hebben op financiële arrangementen en het inkoop- en aanbestedingsbeleid.

Afstemmen en ondersteunen

Het is van belang dat beleidsmaatregelen en acties goed worden afgestemd en wederzijds worden ondersteund door de partners. Uitvoeringspartners hebben er bijvoorbeeld groot belang bij om tijdig geïnformeerd te zijn over en inbreng te leveren bij de totstandkoming van beleid en acties. Te denken is bijvoorbeeld aan Alliander die betrokkenheid nodig heeft bij (ruimtelijke) plannen voor zon, wind, gebruik van de ondergrond, biomassa, biogas en groen gas. Goede afstemming en samenwerking bij beleid, planning en uitvoering leidt tot kostenvoordelen en voorspelbaarheid voor uitvoeringspartners. Uitvoeringspartners vragen daarbij zo veel mogelijk uniformiteit in de gevolgde aanpakken, om zo sneller en efficiënter te kunnen werken.

Een bijzonder aandachtspunt betreft zonne-energie in het landelijk gebied. Het onderling afstemmen van het provinciale beleidskader en het beleid van gemeenten en andere partijen vraagt om intensieve samenwerking.

Ook op het gebied van bewustwording en ontzorging van burgers en bedrijven is door afstemming winst te behalen. Door samen te werken willen we bijdragen aan een consistente boodschap naar burgers en bedrijven en willen we Flevoland-brede oplossingen voor onze burgers en bedrijven aanbieden.

Van belang is verder het voorkomen van ongewenste verschillen in energie-gerelateerde vestigingsvoorwaarden voor bedrijven en burgers als gevolg van meer of minder vergaande eisen aan duurzame energievoorziening.

Benutten van schaalvoordelen

Verschillende partners opereren op een bovenlokaal schaalniveau en kunnen ook het best op dat niveau benaderd worden. Aandachtspunt is hierbij de keten van bedrijven in de bouw en installatiebranche, waar innovatie en opschaling nodig is. Ook op het gebied van arbeidsmarkt en onderwijs liggen er de nodige opgaven.

Te verwachten is dat door gezamenlijk optreden schaalvoordelen zijn te realiseren. Voordelen worden onder meer gezien in het gezamenlijk faciliteren van inwoners en bedrijven die met de energietransitie aan de slag willen (bijvoorbeeld energiewinkels of energieloketten). Maar ook een grootschalige financieringsaanvraag, of als er een krachtige boodschap naar het Rijk afgegeven moet worden. Bijvoorbeeld is te bepleiten dat – in het verlengde van de IPO/VNG/UvW boodschap – het rijk middelen beschikbaar stelt voor een gebiedsgerichte aanpak van de verduurzaming van de gebouwde omgeving, inclusief het daarvoor benodigd (proces)geld.

Gebruik maken van gebiedskarakteristieken

Elk deelgebied binnen Flevoland levert kansen op voor het realiseren van de energietransformatie, die elkaar onderling kunnen versterken. Zo kunnen de landelijke gebieden, met inbegrip van dijken en wegen, efficiënter bijdragen aan de doelstellingen voor duurzame energieproductie (bijvoorbeeld zonne- en windenergie) dan de stedelijke gebieden, die op hun beurt weer meer winst kunnen boeken in de bebouwde omgeving. Inzet is om de optimale mix tot stand te brengen.

Nieuwe initiatieven vanuit de energiedoelstellingen kunnen ertoe leiden dat het is gewenst om gebiedsbestemmingen aan te passen, in het bijzonder daar waar de gebiedskarakteristieken zich daarvoor lenen.

Overzicht partners Flevolandse Energieagenda

Oktober 2019

Provincie Flevoland

Alliander

Gemeente Dronten

Gemeente Almere

Gemeente Lelystad

Gemeente Noordoostpolder

Gemeente Urk

Gemeente Zeewolde

DE-on

HVC

Natuur- en Milieufederatie Flevoland

Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

Oost Flevoland Woondiensten

VNO NCW

Wageningen Universiteit & Research

Waterschap Zuiderzeeland

Techniek Nederland

Energieke Regio

Woonpalet

Netwerk Noordoostpolder

Engie

Mercatus

Patrimonium

Goede Stede

Centrada

Harmonisch Wonen

Flevonice

Ennatuurlijk

ONZE AMBITIE: IN 2050 IS FLEVOLAND CO₂-NEUTRAAL

De ambitie van de Flevolandse Energieagenda formuleren wij als volgt:

- Een volwaardige bijdrage leveren aan de landelijke doelstellingen voor CO₂-reductie. We willen de kracht en kansen van Flevoland benutten om deze bijdrage te leveren;
- Bijdragen aan een CO₂-neutrale energievoorziening in Flevoland in 2050, naar draagkracht en mogelijkheden van de verschillende partners;
- Omdat 2050 nog wel erg ver weg is formuleren we een tussenambitie, in lijn met de ambitie van het Rijk: in 2030 op de helft zijn in de realisatie, met concreet zicht op realisatie van het resterend deel van de opgave;
- De opgave zodanig oppakken dat de Flevolandse burgers en bedrijven rechtstreeks zijn gebaat bij de aanpak, in termen van het beheersen van de energielasten en nieuwe werkgelegenheid en economie.
- Voor de afzonderlijke strategische sporen zijn de ambities verder uitgewerkt, zie hiervoor hoofdstuk 5.

Ambitie is haalbaar

- Om te bezien of de genoemde ambitie realiseerbaar is, is doorgerekend of en met welk type maatregelen de energietransitie mogelijk is⁴. Uit deze doorrekening komt naar voren dat een CO₂-neutraal energiesysteem daadwerkelijk is te realiseren, zelfs als we rekening houden met de verwachte groei in inwonertal, aantal woningen, bedrijvigheid en mobiliteit. Maar de opgave is wel bijzonder groot. Voorwaarde voor het halen van

⁴ Quintel Intelligence, Toekomstbeelden energiesysteem Flevoland, voorlopige uitkomsten, 2017

de ambitie is dat we gezamenlijk de schouders onder de realisatie zetten en ieder daar naar vermogen zijn eigen verantwoordelijkheid in neemt.

Sommige van de ontwikkelingen richting het toekomstbeeld 2050 liggen binnen de directe invloedssfeer van de provincie Flevoland, gemeenten en overige organisaties die betrokken zijn bij de Energieagenda. Andere ontwikkelingen liggen daar buiten,

zoals wind op zee. Essentieel is dat alle partijen – op lokaal, regionaal en nationaal niveau – een forse inspanning leveren om uiteindelijk te komen tot een CO₂-neutraal energiesysteem⁵.

Routekaart

De ambitie gaat in de komende periode verder geconcretiseerd worden. Dat doen we via de volgende routekaart, welke in de regelmatige herijkingscyclus aangepast wordt.



⁵ Overigens is het belangrijk om op te merken dat een CO₂-neutraal energiesysteem veel verder gaat dan een energie-neutraal systeem. In een energieneutraal systeem kan over het jaar genomen het verbruik, waaronder de inzet van fossiele brandstoffen voor mobiliteit en back-up voor momenten met weinig duurzame elektriciteit, worden weggestreept tegen de duurzame opwek. In een CO₂-neutraal systeem is ook voor deze inzet van fossiele brandstoffen geen plek. In een dergelijk systeem ligt meer nadruk op flexibiliteit, de opslag en conversie van duurzame elektriciteit.

ONZE UITGANGS- SITUATIE BIEDT KANSEN

In het voorgaande hoofdstuk hebben we de streefbeelden voor 2030 en 2050 benoemd. Daarbij merken we op dat de CO₂-reductie sinds het basisjaar 1990 met 2% daalde; het aandeel hernieuwbare energie in de totale energievoorziening bedraagt circa 20% (incl. mobiliteit). Het tempo van de transitie moet dus omhoog om de ambitie waar te maken.

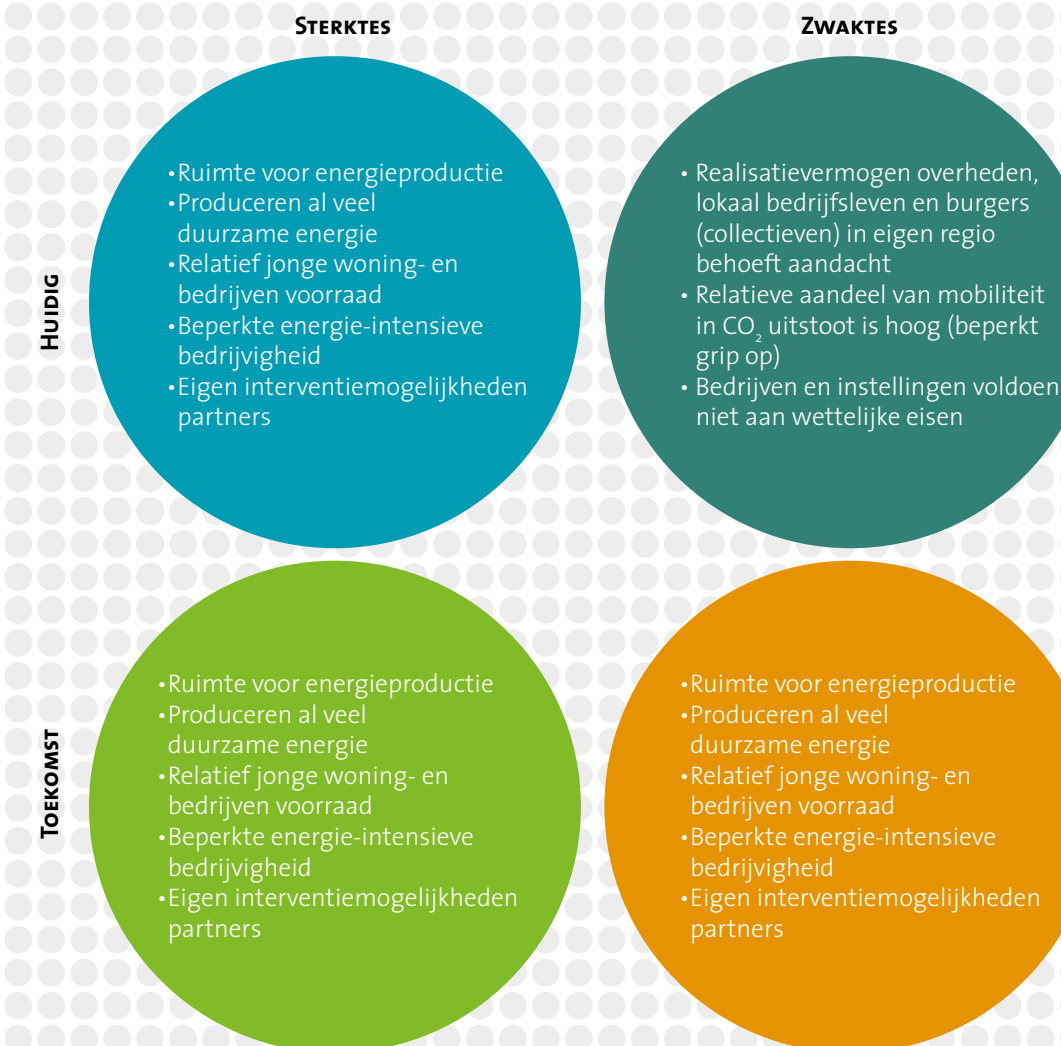
Of dat ook mogelijk is, hangt mede af van de kansen en beperkingen die onze uitgangssituatie biedt. In onderstaande afbeelding zijn de belangrijkste factoren opgenomen.

Deze punten leiden tot de volgende conclusies:

- Flevoland beschikt over een relatief goede uitgangspositie, vooral als gevolg van ons groot aandeel in de productie van duurzame energie. Ook beschikken we in potentie over veel ruimte om na windenergie nu ook de slag met zonne-energie op land te maken. Om de verwachte energievraag en opwek van de toekomst te kunnen ontsluiten moet Alliander in de toekomst slimmer omgaan met de huidige net-infrastructuur. Dit kan door het slim inpassen in de huidige netinfrastructuur en door investeringen zo slim mogelijk uit te voeren. Hierdoor dienen zij te weten hoe en waar deze groei zich gaat voordoen zodat zij passende investeringen kunnen doen.

- Er liggen kansen in de woningbouw. Ofschoon de bestaande woningbouwvoorraad voor een deel relatief jong is ten opzichte van veel andere regio's, is er nog wel ruimte voor verbetering en energiebesparing. Een aandachtspunt hierbij is in hoeverre de keten van (installatie- en bouw)bedrijven in onze regio in staat is om de gewenste projecten te realiseren.
- Een speciaal punt van aandacht is de verwachte bevolkingsgroei. Ondanks regionale verschillen in groei en krimp, is op de schaal van Flevoland als geheel sprake van netto groei. Hierdoor zullen wij reeds een autonome groei van de CO₂ uitstoot te verwerken krijgen van ca. 20%. Anderzijds biedt de omvangrijke nieuwbouwopgave een uitgelezen kans om van meet af de voorwaarden te scheppen voor CO₂-neutrale woningbouw.
- Opvallend is dat er nog nauwelijks bekendheid is met de wettelijke eisen op het gebied van energiebesparing bij bedrijven. Op het gebied van toezicht van de naleving worden inmiddels stappen gezet. Ook in deze sector zien we dan ook verbeterpotentieel.
- We beschikken zelf over de nodige verbeteropties ten aanzien van gebouwen, mobiliteit, infrastructuur, inkoop en aanbestedingen.

AFBEELDING 2: De uitgangssituatie gekarakteriseerd



UITVOERINGS-STRATEGIE

5.1 Kenmerken van de aanpak

De aanpak van de Flevolandse Energieagenda kenmerkt zich door:

- Versnellen van de energietransitie door het stimuleren en uitwerken van een vijftal uitvoerings-sporen;
- Lokale partners hebben veelal het initiatief, terwijl vanuit het samenwerkingsverband initiatieven waar nodig worden geïnitieerd, ondersteund of opgeschaald;
- Delen van kennis, leren van successen, samen-werking en onderlinge afstemming;
- Elke partij levert zijn bijdrage vanuit zijn eigen rol en positie en levert complementaire, elkaar versterkende inzet van instrumenten en capaciteit;
- Voorkomen van ongewenste verschillen in energie-gerelateerde vestigingsvoorwaarden;
- Zelf het goede voorbeeld geven;
- Gezamenlijke krachtige lobby uitvoeren, onder meer gericht op het verkrijgen van financiële onder-steuning;
- Monitoren, bijsturen en elkaar scherp houden op basis van de uitgesproken ambities.

De analyse van de uitgangssituatie leert ons dat we een effectieve aanpak kunnen hebben op een vijftal inhoudelijke sporen:



Gebouwde omgeving - nieuwbouw woningen



Gebouwde omgeving - bestaande woningen



Gebouwde omgeving - bedrijven en instellingen



Ruimte voor energie



Goede voorbeeld

Op elk van deze sporen worden inmiddels uitvoerings-programma's voorbereid binnen de kaders die hierdoor door de bestuurders zijn afgegeven⁶. Deze programma's zijn in concept begin 2018 gereed. Per spoor geeft elke partner vervolgens aan op welke wijze hij bijdraagt aan de realisatie en op welke wijze hierbij wordt samengewerkt met de andere partners.

Daarbij is het niet de opzet dat alle mogelijke acties op energiegebied in het regionale programma worden opgenomen. Het gaat om die projecten en maatregelen die meerwaarde bieden voor de regio als geheel, omdat er synergie is te halen, ervan geleerd kan worden, op-schaling mogelijk is, etc.

⁶ Zie opdrachtbrieven mei 2017.



5.2 Uitvoeringsprogramma Nieuwbouw woningen

Als geen andere maatregel biedt het spoor nieuwbouw de kans om relatief snel grote stappen te maken. Door woningen bij de bouw al maximaal energiezuinig uit te voeren en zonder aardgasaansluiting te bouwen, wordt voorkomen dat later relatief dure aanpassingen doorgevoerd moeten worden⁷. Juist in Flevoland is dit een belangrijke prioriteit, omdat we een grote nieuwbouwopgave hebben.

⁷ Zie ook regeerakkoord d.d. 10 oktober 2017, waarin de regering aankondigt dat in 2021 nieuwbouwwoningen en andere nieuw-bouw in de regel niet meer op gas verwarmd zullen worden.

AMBITIE

Onze ambitie is dat op zo kort mogelijke termijn alle nieuwbouw zonder aardgasaansluiting wordt gerealiseerd, om zo te voorkomen dat we gaan 'dweilen met de kraan open' en om desinvesteringen te voorkomen in infrastructuur, installatietechniek, opwek en gebouwen. Waar dat nu nog niet mogelijk is worden woningen 'aardgasvrij-ready' opgeleverd. Daarnaast dient de het elektriciteitsverbruik 'groen' te zijn.

AANPAK

Onder trekkerschap van Almere wordt een aanpak ontwikkeld gericht op:

- Afspraken tussen gemeenten en netbeheerder over proces en tempo aardgasvrij bouwen;
- Stappenplan aanpak aardgasvrij bouwen;
- Voorkomen van concurrentie op de woningmarkt op dit punt;
- Plan voor ketenontwikkeling t.b.v. projectmatige en individuele bouw;
- Bewustwording en voorlichting burgers, project-ontwikkelaars en bouwbedrijven;
- Ontwikkeling energieplannen voor nieuwe wijken (= brede opvatting warmteplan).
- Hiertoe wordt in samenspraak met de partners een concrete projectenlijst opgesteld.

INZET PARTNERS ENERGIEAGENDA

De komende periode wordt onderzocht wat de in-breng is van de verschillende partners. We voorzien de volgende rollen:

- Gemeenten en de provincie Flevoland leggen afspraken vast;
- Gemeenten maken afspraken met project-ontwikkelaars, corporaties en netbeheerder;
- Gemeenten zorgen voor de totstandkoming van wijk-warmteplannen/energieplannen;
- Stakeholders, waaronder netbeheerder en corporaties, leveren input voor warmteplannen/energieplannen en ondersteuning bij planontwikkeling en locatie-keuze (voor zover vanuit regulatorisch perspectief mogelijk is en in lijn althans niet in strijd is met de eigen (regionale/landelijke) ontwikkelingen);
- Gemeenten, provincie Flevoland en Natuur- en Milieufederatie adviseren vanuit energieloketten particuliere opdrachtgevers.



5.3 Uitvoeringsprogramma Bestaande woningen

Voor de bestaande woningvoorraad is de opgave meeromvattend dan voor de nieuwbouw, zowel wat aantal woningen betreft (163.000), als wat betreft benodigde maatregelen. We richten ons in dit actieprogramma zowel op koop- (70%) als huurhuizen (30%). Het tempo van de transitie in dit spoor is langzamer dan in de nieuwbouw. Gelet op de positie van gemeenten ten opzichte van eigenaren is een ander instrumentarium vereist, meer gericht op regie, ondersteunen, voorlichten en stimuleren, dan op verplichten voor de korte termijn⁸.

AMBITIE

De ambitie is dat in 2050 de hele woningvoorraad CO₂-neutraal is, voor zover de draagkracht en mogelijkheden van de partners dat toelaten. Dat is een enorme opgave: per maand dienen gemiddeld 500 huizen aangepakt te worden. Om in 2030 halverwege de opgave te zijn is waarschijnlijk niet haalbaar. Wel dient er op dat moment duidelijk voortgang geboekt te zijn (uitgaande van een lineair pad, ca. 38% van de doelstelling) en een aantoonbaar haalbare strategie te zijn voor het vervolg. We willen in 2021 voor elke wijk een soort aanvalsplan op wijkniveau gereed te hebben (gekoppeld aan de op te stellen warmte/energieplannen)⁹.

⁸ Verwacht mag worden dat de rijksoverheid komende jaren nieuw instrumentarium ontwikkelt dat gemeenten beter in staat stelt om regie te voeren over de lokale warmtetransitie.

⁹ De verwachting is dat de rijksoverheid gemeenten opdraagt om in 2021 warmtetransitieplannen op wijkniveau gereed te hebben.

AANPAK

Voor het opstellen van het actieprogramma voor dit spoor is de Natuur- en Milieufederatie Flevoland trekker. Ingrediënten van dit actieprogramma zijn:

- Ontwikkelen warmte/plannen;
- Bundeling vraag en aanbod (ontzorgen);
- Analyse van de opgave;
- Afspraken met woningbouwcorporaties;
- Inventariseren kansen t.b.v. mobiliseren van inwoners;
- Financiële arrangementen;
- Pilot aardgasloze wijk;
- Communicatie gericht op bewustwording en stimuleren van eigenaren en huurders.

Het actieprogramma zal tevens een concrete projectenlijst bevatten. Onder meer wordt de haalbaarheid van de volgende concrete projecten onderzocht:

- Door)ontwikkelen (nieuwe) financiële arrangementen;
- Realisatie energieloketten (voorlichting, ondersteuning, ketenontwikkeling);
- Opstellen warmteplannen/energieplannen wijken, z.m. op basis van integrale plannen voor wijken;
- Aanpak beheersbaar houden van de totale woonlasten, in het bijzonder in de sociale woningbouw;
- Gezamenlijke ontwikkeling energiezuinige renovatieconcepten;
- Opstellen en uitvoeren communicatiestrategie gericht op bewustwording CO₂-neutraal wonen.

INZET PARTNERS ENERGIEAGENDA

De komende periode zal worden onderzocht wat de inbreng van de verschillende partners zal zijn op basis van de volgende algemene rolverdeling:

- Gemeenten nemen de regie over de opgave en maken afspraken met corporaties;
- Gemeenten zorgen voor de totstandkoming van wijk-warmteplannen/energieplannen;
- Stakeholders, waaronder netbeheerder en corporaties, leveren input warmteplannen/energieplannen en ondersteuning bij planontwikkeling en locatiekeuze (voor zover vanuit regulatorisch perspectief mogelijk is en in lijn althans niet in strijd is met de eigen (regionale/landelijke) ontwikkelingen);
- Gemeenten, provincie Flevoland en Natuur- en Milieufederatie realiseren in samenwerking met partners energieloketten/energiewinkels;
- De provincie Flevoland, gemeenten en corporaties stemmen plannen af voor sociale woningbouw;
- Bedrijfsleven, corporaties en gemeenten maken plan voor energiezuinige renovatieconcepten;
- De provincie Flevoland/allen: lobby.



5.4 Uitvoeringsprogramma Bedrijven en instellingen

Bedrijven en organisaties zien in toenemende mate de voordelen van een energiezuinige bedrijfsvoering. Vaak leveren investeringen in energiebesparende maatregelen kostenbesparingen op en een hogere leveringszekerheid, product- en productiekwaliteit en betere kwaliteitsbewaking. Daarnaast is het voor het imago van de bedrijven vaak goed om een duurzame uitstraling te hebben.

Voor Flevoland is de energietransitie een economische kans, waarbij nieuwe bedrijvigheid en werkgelegenheid ontstaat. Daarnaast vragen afnemers van diensten en producten om duurzame productie. Hierdoor zien steeds meer bedrijven in dat duurzaamheid belangrijk is voor toekomstige afzet. Andere kant is dat bedrijven en instellingen zich nog niet bewust zijn van welke energiemaatregelen mogelijk en rendabel zijn en wat deze opleveren. Daarnaast zijn veel bedrijven en instellingen zich niet bewust van de eisen die de Wet Milieubeheer stelt.

AMBITIE

We onderscheiden de volgende ambities:

- In 2050 is al het energiegebruik van de bedrijven en instellingen gevestigd in Flevoland CO₂-neutraal; in 2030 zijn we voor de gebouwen op 50%, voor de industriële processen op 20% van de doelstelling;
- In 2023 voldoen bedrijven en instellingen die vallen onder de Wet Milieubeheer aan de daarin gestelde eisen.

De ambitie betreft zowel processen als gebouwen en alle sectoren van de economie met inbegrip van maatschappelijke instellingen.

AANPAK

Het actieprogramma voor dit spoor wordt ontwikkeld in een werkgroep met de Omgevingsdienst, provincie Flevoland, gemeente Zeewolde, DE-on en VNO-NCW. In de aanpak zal enerzijds een verleidingsstrategie (communicatie, ontzorging) worden voorgesteld en anderzijds een nalevingstrategie, gericht op het voldoen aan de wettelijke vereisten.

Verschillende projecten worden reeds uitgevoerd, waaronder de audits van de Omgevingsdienst, bevordering zon op bedrijfsdaken in diverse gemeenten en het project Energieke Regio, een platform van bedrijven die zelf het goede voorbeeld geven op energiegebied.

Er worden nieuwe projecten ontwikkeld, waaronder:

- Opstellen en uitvoeren communicatiestrategie (publiek-privaat);
- Aanpak naleving (binnen en buiten Activiteitenbesluit);
- Ondersteunen en ontzorgen van bedrijven bij het nemen van concrete maatregelen.

INZET PARTNERS ENERGIEAGENDA

De partners leveren hun bijdrage aan de invulling van het actieprogramma. Hierbij is te denken aan:

- De provincie Flevoland, gemeenten, Omgevingsdienst: handhaving in rol bevoegd gezag;
- De provincie Flevoland, gemeenten, Omgevingsdienst, VNO/NCW, DE-on: voorlichting, stimulering, projectontwikkeling.



5.5 Uitvoeringsprogramma Ruimte voor energie

Het uitvoeringsspoor Ruimte voor energie heeft betrekking op het beschikbaar maken van fysieke ruimte voor hernieuwbare energieproductie en energieopslag. Voor windenergie is dit afdoende geregeld in het Regioplan Wind, dat reeds is vastgesteld en wordt geïmplementeerd. Voor grootschalige zonne-energie in het landelijk gebied wordt momenteel beleid opgesteld.

In dit spoor past ook aandacht voor andere duurzame energiebronnen voor het opwekken van stroom en het winnen van warmte, met inbegrip van zonne-energie in het stedelijk gebied, geothermie, groen gas en warmtewinning uit oppervlaktewater. Specifieke aandachtspunten zijn de koppeling van energiebronnen en opslag en balancerings.

AMBITIE

Onze ambitie is op de eerste plaats het realiseren van het Regioplan Wind. Een tweede ambitie van de regio is het beschikbaar maken van een substantiële hoeveelheid ruimte voor grootschalige opwek van zonne-energie. Tenslotte is het gewenst dat er voldoende ruimte is, mits de omstandigheden dat toelaten, voor de ontwikkeling van diverse alternatieve energiebronnen en opslagmogelijkheden, op het moment dat partijen hiermee aan de slag willen.

AANPAK

Prioritair in de aanpak staat het ontwikkelen van een beleidskader voor zonne-energie in het landelijk gebied met een bijbehorende uitvoeringsstrategie. Hiervoor staat, ingevolge de wettelijke taak en rol, de provincie aan de lat. Provincie, gemeenten en andere partners dragen zorg voor een goede onderlinge afstemming en verdere inbedding en uitwerking van het beleid. Recent zijn afspraken gemaakt om de afstemming met partners te intensiveren. Verwacht wordt dat het beleidskader het eerste kwartaal 2018 gereed is.

Voor andere energiebronnen zal eveneens een aanpak ontwikkeld worden, onder meer voor de volgende initiatieven:

- warmtewinning uit oppervlaktewater (met waterschap);
- innovatieve koppelingen tussen verschillende energiebronnen (met Wageningen University & Research);

- zonne-energie in het stedelijk gebied. Hier liggen nog veel kansen, op daken van woningen, bedrijven en instellingen, op (tijdelijk) braakliggende terreinen en andere gebieden die zich hiervoor lenen (o.a. met De-on).

INZET PARTNERS ENERGIEAGENDA

- Provincie in afstemming met stakeholders: ontwikkeling beleidskader landelijk gebied;
- Gemeenten in afstemming met stakeholders: doorvertaling beleid in lokale plannen;
- Gemeenten, provincie, corporaties, waterschap, WUR, HVC, ontwikkelaars, De-on, NMFF: projectontwikkeling en onderzoek;
- Netbeheerder: advisering planontwikkeling en locatiekeuze ten behoeve van inpassing in de infrastructuur.



5.6 Uitvoeringsprogramma Goede voorbeeld

Diverse lokale partners die deelnemen aan de Energieagenda willen voorop lopen in het CO₂-neutraal maken van hun inrichtingen en het effectief benutten van investeringen en instrumenten. Gebouwen, infrastructuur, concessieverlening, inkoop etc. bieden de nodige kansen om voorop te lopen in de energietransitie.

AMBITIE

De lokale partners streven naar CO₂-neutraliteit van hun organisaties in 2030 (m.n. gebouwen, vervoer). Zij zetten hun instrumenten en investeringen in om CO₂-neutraliteit te bevorderen op andere terreinen.

De resultaten worden actief gedeeld met partners en externe partijen, zodat ze met recht als goede voorbeelden te boek staan.

AANPAK

Gemeente Dronten en Waterschap Zuiderzeeland zijn de trekkers van dit spoor. Voorstel is om de aanpak te richten op:

- Bepalen van de voetafdruk en opstellen van een plan deze terug te dringen;
- Energieneutraal maken vastgoed deelnemende organisaties;
- Energiezuinig maken van infrastructuur;
- Ruimte bieden voor energieopwekking en laadinfrastructuur, inclusief gronden en gebouwen beschikbaar stellen voor derden;
- Inkoop en aanbesteding.

In het kader van de energieagenda wordt actief gewerkt aan kennisdeling, externe communicatie en stimuleren. In voorkomende gevallen worden gezamenlijke uitvoeringsprojecten gestart.

GOVERNANCE

De Energieagenda is een ambitieus programma dat naar verwachting om actieve begeleiding en programmamanagement vraagt en om geregelde aanpassing op basis van de voortgang en veranderende omstandigheden. De provincie blijft in 2018 het voortouw nemen in het coördineren en stimuleren van de samenwerking binnen het programma.

Besturing en toezicht

De Bestuurlijke Kopgroep Energie draagt de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor vaststelling, toezicht en bijstelling van de Energieagenda. In de bestuurlijke kopgroep hebben de partners van de Energieagenda zitting.

De verschillende programmasporen worden getrokken door een van de bestuurders uit de Kopgroep, die tevens de ambassadeur is voor dit spoor voor de hele provincie Flevoland. Het voorzitterschap van de Bestuurlijke Kopgroep rouleert over de deelnemers en wordt optioneel onafhankelijk ingevuld.

De Ambtelijke Kopgroep ondersteunt de Bestuurlijke Kopgroep. In de ambtelijke kopgroep zitten de contactpersonen van de betreffende organisaties. Zij zijn primair verantwoordelijk voor het voorbereiden van de besluitvorming en de onderlinge afstemming. De programmamanager is voorzitter van de Ambtelijke Kopgroep.

Nieuwe organisaties kunnen toetreden tot de Bestuurlijke en Ambtelijke Kopgroep als zij een bijdrage kunnen en willen leveren aan het programma.

De Bestuurlijke Kopgroep komt naar verwachting drie keer per jaar bij elkaar, indicatief:

- 2^e kwartaal: evaluatie en bijstelling programma;
- 3^e kwartaal: bespreking voortgang gekoppeld aan event;
- 4^e/1^e kwartaal: bespreking voortgang.

Uitvoeringsorganisatie

De dagelijkse uitvoering van het programma wordt voor het opstartjaar (2018) georganiseerd door inzet van een programma-manager, programmasecretaris, secretariaat en communicatie-ondersteuning.

Ter ondersteuning van het programmamanagement wordt een Kerngroep gevormd, bestaande uit mensen uit de deelnemende organisaties die het meest actief betrokken zijn bij het programma.

Cruciaal voor het welslagen van de Energieagenda is het vormen van actieve werkgemeenschappen op het niveau van projecten, deelprogramma's etc. Zij houden zich bezig met nieuwe initiatieven, afstemming, kennisdeling, etc. Deze werkgemeenschappen bestaan deels al en zullen in de loop van 2018 verder ontwikkeld worden.

Cyclus van monitoring en bijstelling

De Energieagenda wordt geregeld bijgesteld op basis van de voortgang en gewijzigde omstandigheden. Daarbij ligt de nadruk steeds meer op de daadwerkelijke uitvoering van acties.

Om de voortgang te meten en waar nodig de Energieagenda bij te stellen wordt een monitor opgezet, waarmee op eenvoudige wijze de realisatie van het programma en de uitvoeringssporen is te volgen.

COMMUNICATIE

Om de ambities in de Energieagenda waar te kunnen maken, is het van belang dat alle betrokkenen het nut en de noodzaak van de energietransitie snappen én beleven. Bewustwording creëren bij alle inwoners en bedrijven is de eerste en een zeer belangrijke stap. Een goede communicatie kan daarin helpen. Daarbij wordt aangehaakt bij landelijke initiatieven, die vertaald moeten worden naar de Flevolandse situatie. Hiervoor is het noodzakelijk dat alle betrokken partijen een gezamenlijk verhaal en gezamenlijke principes opzetten. De communicatie rondom de Energieagenda en de daarbij behorende projecten is de verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen.

De communicatie wordt iedere keer getoetst aan het gezamenlijke verhaal en de gezamenlijke principes. Bij iedere stap in het proces wordt gekeken welke doelgroep benaderd moet worden en welke partij of partijen het meest geschikt is/zijn om deze doelgroep te benaderen.

De volgende activiteiten zijn nodig:

- De Flevolandse energieagenda aansprekend neerzetten voor een bredere doelgroep;
- Een verzamelplek creëren van aansprekende projecten en successtory's plus de (voortgang van de) Energieagenda zelf;
- Framing van individuele communicatieacties als bijdrage aan het grotere geheel van de Flevolandse Energieagenda;
- Ondersteuning van individuele communicatie-uitingen;
- Enthousiasmeren en informeren van stakeholders door events, informatiemateriaal en dergelijke.

FINANCIËN EN INZET VAN CAPACITEIT

De uitvoering van de Energieagenda vindt primair plaats op het niveau van de afzonderlijke partners en projecten. Hiervoor worden op programmaniveau geen middelen gereserveerd.

Op programmaniveau is capaciteitsinzet benodigd voor het programma-management (manager, secretaris, secretariaat, communicatie) en de bijdragen van de deelnemende partijen aan het programma te behoeve van afstemming, realisatie leereffecten, etc. Daarnaast zijn middelen nodig voor niet-projectgebonden activiteiten, zoals aanvullend onderzoek, bijeenkomsten, monitoring, communicatie, etc.

De provincie Flevoland zal de capaciteit en kosten voor het programma-management (programma-manager, programmasecretaris, secretariaat en communicatie-ondersteuning) in het opstartjaar 2018 voor zijn rekening nemen. Daarnaast hebben verschillende partners aangegeven bijdragen te willen leveren in menskracht, kennis en informatie. Deze bijdragen worden in de eerste helft van 2018 geconcretiseerd.

De partners onderschrijven het belang van continuïteit van het programma, vanuit de wetenschap dat de doelstellingen tot ver voorbij 2018 lopen. Halverwege 2018 zal de Bestuurlijke Kopgroep zich buigen over de voortgang van het programma en de inzet en middelen die nodig zijn voor de komende jaren.

